

## **SECTION 4.**

# **STRATEGIC GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL ECOSYSTEMS IN THE POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE**

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-708-6-19>

### **МОВНА СТІЙКІСТЬ ТА ПОДОЛАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ БАР'ЄРІВ У МІЖНАРОДНІЙ МЕРЕЖЕВІЙ ВЗАЄМОДІЇ**

**Горохова І. В., Горохов С. В.**

#### **ВСТУП**

Глобалізація та цифровізація комунікацій радикально змінюють умови функціонування мов у сучасному світі. Якщо в традиційних соціокультурних контекстах мовні бар'єри розглядалися переважно як наслідок відсутності знання іноземної мови, то в умовах міжнародної мережевої взаємодії вони набувають значно складнішого характеру. Сучасна комунікація відбувається у цифрових середовищах, де взаємодіють носії різних мов, культур і когнітивних моделей, що зумовлює необхідність переосмислення самого поняття мовної компетентності<sup>14</sup>.

Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах війни, коли значна частина освітніх і наукових процесів переноситься у транснаціональний цифровий простір. Український досвід демонструє, що ефективна участь у міжнародних освітніх та наукових мережах залежить не лише від знання мов, але й від здатності адаптуватися до багатомовного середовища, використовувати цифрові інструменти перекладу та вибудовувати комунікацію в умовах культурної різноманітності.

---

<sup>14</sup> Selwyn N. Education and technology: Key issues and debates. London: Bloomsbury Academic, 2016. 232 p. Redecker C. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. 95 p.

## **1. Теоретичні засади мовної стійкості: концептуалізація та аналіз наукових підходів**

Феномен мовної стійкості у сучасному науковому дискурсі формується на перетині кількох дослідницьких традицій – соціолінгвістики, теорії міжкультурної комунікації, цифрової гуманітаристики та освітніх студій. Його поява як окремого аналітичного поняття зумовлена трансформацією комунікативного простору в умовах глобалізації та цифровізації, що призвело до ускладнення мовної взаємодії та необхідності переосмислення ролі мови як інструменту соціальної інтеграції<sup>15</sup>.

У класичних соціолінгвістичних підходах мовна стійкість розглядалася опосередковано через поняття мовної адаптації, білінгвізму та мовного зсуву.

Дослідження мовної поведінки в багатомовних спільнотах показували, що здатність підтримувати ефективну комунікацію залежить не лише від знання мов, але й від соціального контексту їх використання. У цьому контексті мовна стійкість може бути інтерпретована як форма стабілізації комунікативної діяльності в умовах мовної варіативності].

Подальший розвиток концепту отримав у межах теорій міжкультурної комунікації, де акцент зміщується з мовної компетентності на здатність до інтерпретації культурних кодів. Дослідники наголошують, що ефективність комунікації визначається не лише правильною мовленнєвою формою, але й відповідністю дискурсивним нормам конкретної культури. У цьому сенсі мовна стійкість включає здатність до адаптації мовлення відповідно до культурних очікувань, що суттєво розширює її зміст<sup>16</sup>.

Суттєвий внесок у розуміння мовної стійкості зроблено в рамках теорії мережевого суспільства, де комунікація розглядається як процес, що відбувається у децентралізованих цифрових мережах. У таких умовах мова функціонує не як замкнена система, а як динамічний ресурс, що циркулює між різними соціальними та культурними контекстами.

Це призводить до формування нових типів мовної компетентності, орієнтованих на швидку адаптацію та ефективну взаємодію в умовах постійної зміни комунікативних параметрів.

---

<sup>15</sup> Castells M. The rise of the network society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 597 p. Crystal D. English as a global language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 212 p. Baker W. Culture and identity through English as a lingua franca. Berlin: De Gruyter, 2015. 278 p.

<sup>16</sup> Redecker C. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 95 p.

У сучасних дослідженнях цифрової комунікації мовна стійкість розглядається як складова цифрової грамотності<sup>17</sup>. Зокрема, підкреслюється роль технологічних інструментів у подоланні мовних бар'єрів, а також їхній вплив на трансформацію мовних практик. Автоматичний переклад, онлайн-комунікаційні платформи та соціальні мережі створюють нові можливості для міжмовної взаємодії, але водночас формують нові типи залежності від технологій. У цьому контексті мовна стійкість передбачає здатність ефективно використовувати ці інструменти, зберігаючи при цьому критичне ставлення до їхніх обмежень<sup>18</sup>.

Важливим напрямом досліджень є аналіз мовної стійкості в освітньому контексті. У межах освітніх студій вона розглядається як ключова компетентність, необхідна для участі в міжнародному академічному середовищі.<sup>19</sup> Дослідження показують, що традиційні підходи до мовного навчання, орієнтовані на засвоєння граматики та лексики, є недостатніми для формування здатності до ефективної комунікації в багатомовному цифровому середовищі.

Натомість пропонується інтегративний підхід, що поєднує мовну підготовку з розвитком міжкультурної та цифрової компетентності.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє виділити кілька ключових тенденцій у розумінні мовної стійкості.

По-перше, відбувається перехід від статичного до динамічного трактування мовної компетентності. Мова більше не розглядається як набір фіксованих знань, а як процес постійної адаптації до змінних умов комунікації.

По-друге, посилюється увага до контекстуальності мовлення, що передбачає врахування соціокультурних і технологічних факторів. По-третє, зростає роль міждисциплінарного підходу, який дозволяє інтегрувати різні аспекти дослідження мови.

Особливу увагу в сучасній науці приділяють взаємозв'язку мовної стійкості з концептом резиліентності. У цьому контексті мовна стійкість розглядається як здатність зберігати ефективність комунікації

---

<sup>17</sup> Redecker C. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 95 p. European Commission. Digital education action plan (2021–2027). Brussels : European Commission, 2021. 28 p.

<sup>18</sup> Dhawan S. Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems*. 2020. Vol. 49, No. 1. P. 5–22.

<sup>19</sup> Marginson S. Higher education and the common good. Melbourne: Melbourne University Publishing, 2016. 374 p. Altbach P. G., de Wit H. Postpandemic outlook for higher education: Challenges and opportunities. *International Higher Education*. 2021. No. 105. P. 3–5. de Wit H., Altbach P. G. Internationalization in higher education: Global trends and recommendations. *Studies in Higher Education*. 2020. Vol. 45, No. 2. P. 288–302.

в умовах стресу, невизначеності та змін. Це особливо актуально в умовах кризових ситуацій, таких як війна або пандемія, коли традиційні комунікативні структури зазнають руйнування<sup>20</sup>.

Критичний аналіз досліджень показує, що попри значний прогрес у розумінні мовної стійкості, існує низка невирішених проблем. Зокрема, недостатньо розробленими залишаються методи емпіричного вимірювання цього феномену, а також індикатори оцінки його рівня. Крім того, більшість досліджень зосереджені на окремих аспектах мовної взаємодії, що ускладнює формування цілісної теоретичної моделі.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мовна стійкість є складним інтегративним феноменом, який відображає здатність суб'єкта ефективно функціонувати в умовах багатомовного і мультикультурного середовища. Її теоретичне осмислення вимагає поєднання різних наукових підходів і врахування специфіки сучасного цифрового простору. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку комплексних моделей мовної стійкості, які враховують як індивідуальні, так і інституційні та технологічні чинники її формування.

## **2. Лінгвістичні бар'єри в цифровому середовищі: структурна трансформація, типологія та механізми подолання**

Цифрове середовище як простір глобальної комунікації радикально трансформує природу лінгвістичних бар'єрів, переводячи їх із площини суто мовної компетентності у багатовимірний соціокультурний, технологічний та когнітивний феномен. Якщо в традиційних умовах мовний бар'єр визначався насамперед як незнання або недостатнє володіння мовою комунікації, то в цифровому контексті він набуває значно складнішої структури, яка включає взаємодію мовних, дискурсивних, алгоритмічних і культурних чинників<sup>21</sup>.

Це зумовлює необхідність переосмислення самого поняття лінгвістичного бар'єру як динамічної категорії, що формується в процесі мережевої взаємодії.

Передусім слід зазначити, що цифрове середовище створює парадоксальну ситуацію: з одного боку, воно значно знижує поріг входження у міжмовну комунікацію завдяки широкому використанню автоматичних перекладацьких систем, а з іншого – продукує нові,

---

<sup>20</sup> Redecker C. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 95 p. European Commission. Digital education action plan (2021–2027). Brussels : European Commission, 2021. 28 p.

<sup>21</sup> Zawacki-Richter O. et al. Systematic review of research on online learning. International Review of Research in Open and Distributed Learning. 2020. Vol. 21, No. 2. Selwyn N. Education and technology: Key issues and debates. London : Bloomsbury Academic, 2016. 232 p.

більш складні форми бар'єрів, пов'язані з якістю перекладу, контекстуальною неоднозначністю та культурною специфікою мовлення. У цьому сенсі лінгвістичні бар'єри в цифровому просторі не зникають, а трансформуються, набуваючи латентного характеру.

Структурно лінгвістичні бар'єри в цифровому середовищі доцільно розглядати як багаторівневу систему, що включає кілька взаємопов'язаних компонентів<sup>22</sup>.

Перший рівень – власне мовний, який охоплює граматичні, лексичні та фонетичні аспекти комунікації. Незважаючи на розвиток цифрових технологій, цей рівень зберігає своє значення, оскільки якість автоматичного перекладу безпосередньо залежить від коректності вихідного мовлення<sup>23</sup>.

Другий рівень – дискурсивний, що пов'язаний із відмінностями у стилях комунікації, жанрових нормах та структурі тексту. У різних мовних культурах існують різні правила побудови аргументації, використання метафор, ступеня формальності та прямоти висловлювання]. У цифровому середовищі ці відмінності часто залишаються непоміченими, що призводить до комунікативних збоїв навіть за умови формально правильного перекладу.

Третій рівень – культурно-когнітивний, який відображає глибинні відмінності у способах мислення, категоризації світу та інтерпретації інформації. Цей рівень є найбільш складним для подолання, оскільки він не піддається прямій алгоритмічній обробці.

Четвертий рівень – технологічний або алгоритмічний, що пов'язаний із функціонуванням цифрових платформ і систем автоматичного перекладу]. Алгоритми перекладу базуються на статистичних або нейронних моделях, які не завжди враховують контекстуальні та культурні нюанси, що призводить до появи так званих «алгоритмічних бар'єрів».

П'ятий рівень – соціальний, який відображає нерівність доступу до мовних і цифрових ресурсів. У глобальному цифровому просторі домінують певні мови, передусім англійська, що створює асиметрію у можливостях участі в міжнародній комунікації<sup>24</sup>.

Це явище можна трактувати як форму лінгвістичної стратифікації, яка відтворюється через цифрові платформи.

---

<sup>22</sup> Castells M. The rise of the network society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 597 p.

<sup>23</sup> Dhawan S. Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems*. 2020. Vol. 49, No. 1. P. 5–22.

<sup>24</sup> Crystal D. English as a global language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 212 p.

Особливого значення набуває взаємодія між цими рівнями, оскільки саме вона визначає складність і стійкість лінгвістичних бар'єрів. Наприклад, навіть за наявності високого рівня мовної компетентності комунікація може бути ускладнена через дискурсивні або культурні відмінності. Водночас ефективне використання цифрових інструментів може частково компенсувати недостатність мовних знань, але не здатне повністю усунути бар'єри, пов'язані з когнітивними та культурними аспектами.

У цьому контексті важливо розглянути роль цифрових технологій як амбівалентного чинника. З одного боку, вони виступають як інструмент подолання мовних бар'єрів, забезпечуючи доступ до перекладу, навчальних ресурсів і міжнародних комунікаційних платформ. З іншого – вони формують нову залежність від технологічних систем, які визначають структуру і зміст комунікації. Це особливо помітно в умовах використання автоматичних перекладачів, які можуть спрощувати або спотворювати зміст повідомлень.

Емпіричні спостереження за практиками міжнародної мережевої взаємодії свідчать про те, що користувачі виробляють різноманітні стратегії адаптації до цих умов. Однією з таких стратегій є спрощення мовлення, що передбачає використання базової лексики, коротких речень і мінімізацію складних граматичних конструкцій. Це дозволяє підвищити точність автоматичного перекладу, але водночас обмежує виразні можливості мови<sup>25</sup>.

Іншою поширеною стратегією є використання англійської як *lingua franca*, навіть серед носіїв інших мов. У цьому випадку формується специфічний різновид глобальної англійської, який відрізняється від нормативних стандартів і характеризується спрощеною граматикою та змішаною лексикою. Це явище можна розглядати як адаптивну форму подолання лінгвістичних бар'єрів, що виникає в умовах мережевої взаємодії<sup>26</sup>.

Важливою є також стратегія комбінованого використання мов і цифрових інструментів, коли користувачі поєднують власні мовні знання з можливостями перекладацьких систем. Така гібридна модель дозволяє досягти відносно високого рівня комунікативної ефективності, але вимагає певного рівня цифрової грамотності та критичного мислення.

Особливу увагу слід приділити ролі освітніх інституцій у формуванні здатності до подолання лінгвістичних бар'єрів. Традиційні

---

<sup>25</sup> Crystal D. *English as a global language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 212 p.

<sup>26</sup> Baker W. *Culture and identity through English as a lingua franca*. Berlin : De Gruyter, 2015. 278 p.

підходи до мовного навчання, орієнтовані на засвоєння граматики та лексики, виявляються недостатніми в умовах цифрової комунікації. Натомість виникає потреба у формуванні комплексної компетентності, що включає міжкультурну комунікацію, цифрову грамотність та здатність до адаптації.

У цьому контексті український досвід є показовим. Умови війни сприяли інтенсивній інтеграції в міжнародні освітні та наукові мережі, що поставило перед студентами та викладачами завдання швидкого подолання мовних бар'єрів. Практика показує, що найбільш ефективними є ті моделі, які поєднують формальне мовне навчання з реальними комунікативними ситуаціями та використанням цифрових інструментів.

Водночас слід враховувати ризики, пов'язані з надмірною залежністю від цифрових технологій. Автоматичний переклад може створювати ілюзію повного подолання мовного бар'єру, тоді як насправді він лише маскує глибинні проблеми комунікації. Це може призводити до зниження мотивації до вивчення мов і, як наслідок, до обмеження комунікативних можливостей у довгостроковій перспективі.

У підсумку можна стверджувати, що лінгвістичні бар'єри в цифровому середовищі є складним і багатовимірним явищем, яке не може бути зведене до проблеми мовної компетентності. Вони формуються на перетині мовних, культурних, технологічних і соціальних факторів, що визначає необхідність комплексного підходу до їх аналізу та подолання. Ефективні стратегії мають враховувати цю багатовимірність і поєднувати розвиток мовних навичок із формуванням цифрової та міжкультурної компетентності.

Таким чином, трансформація лінгвістичних бар'єрів у цифровому середовищі відображає більш широкий процес зміни природи комунікації в умовах глобалізації. Вона вимагає не лише технічних рішень, але й глибокого переосмислення ролі мови як інструменту соціальної взаємодії, що функціонує в нових, мережових формах організації суспільства.

### **3. Мовна стійкість у структурі міжнародної мережевої взаємодії: концептуальна модель та емпіричні виміри**

У структурі сучасної міжнародної мережевої взаємодії мовна стійкість постає як системоутворюючий елемент, що визначає не лише ефективність комунікації, але й можливість повноцінної інтеграції суб'єктів у глобальні освітні та наукові мережі. Її функціонування слід розглядати у контексті глибоких трансформацій комунікативного простору, зумовлених цифровізацією, глобалізацією та інтенсифікацією транснаціональних контактів. У цих умовах мовна стійкість перестає

бути індивідуальною характеристикою і набуває ознак мережевої компетентності, яка формується на перетині індивідуальних, інституційних і технологічних практик<sup>27</sup>.

Концептуально мовна стійкість у міжнародній мережевій взаємодії може бути визначена як здатність суб'єкта підтримувати стабільну та ефективну комунікацію в умовах багатомовного, мультикультурного та технологічно опосередкованого середовища. Вона включає кілька взаємопов'язаних компонентів: лінгвістичний, що охоплює володіння мовами комунікації; когнітивний, пов'язаний зі здатністю до швидкої обробки інформації та адаптації до різних комунікативних контекстів; соціокультурний, який відображає розуміння норм і практик міжкультурної взаємодії та цифровий, що передбачає вміння використовувати технологічні інструменти для підтримки комунікації.

У структурі мережевої взаємодії мовна стійкість виконує кілька ключових функцій. По-перше, вона забезпечує доступ до знання, оскільки участь у міжнародних освітніх і наукових мережах передбачає роботу з багатомовними джерелами інформації. По-друге, вона сприяє включенню в комунікативні процеси, що відбуваються у цифрових середовищах, таких як онлайн-конференції, вебінари, спільні дослідницькі платформи. По-третє, вона виступає чинником соціальної інтеграції, оскільки ефективна комунікація є основою формування довіри та співпраці між учасниками мережі<sup>28</sup>.

Особливістю мовної стійкості в цифровому середовищі є її динамічний характер. Вона не є фіксованою характеристикою, а постійно змінюється в процесі взаємодії, адаптуючись до нових умов і викликів. Це особливо помітно в ситуаціях, коли суб'єкти змушені швидко інтегруватися в нові мовні середовища, як це відбувається у випадку академічної мобільності або вимушеного переміщення.

У цьому контексті доцільно розглядати мовну стійкість як результат взаємодії трьох основних вимірів: індивідуального, інституційного та технологічного. На індивідуальному рівні вона визначається мовними знаннями, когнітивними здібностями та мотивацією. На інституційному рівні – політиками підтримки багатомовності, освітніми

---

<sup>27</sup> Castells M. The rise of the network society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 597 p. Selwyn N. Education and technology: Key issues and debates. London : Bloomsbury Academic, 2016. 232 p. Marginson S. Higher education and the common good. Melbourne: Melbourne University Publishing, 2016. 374 p. Altbach P. G., de Wit H. Postpandemic outlook for higher education: Challenges and opportunities. International Higher Education. 2021. No. 105. P. 3–5. de Wit H., Altbach P. G. Internationalization in higher education: Global trends and recommendations. Studies in Higher Education. 2020. Vol. 45, No. 2. P. 288–302.

<sup>28</sup> European Commission. Erasmus+ annual report. Brussels : European Commission, 2023. 200 p.

програмами та організаційною культурою. На технологічному рівні – доступом до цифрових інструментів і здатністю ефективно їх використовувати.

Емпіричний аналіз українського досвіду міжнародної мережевої взаємодії в умовах війни дозволяє конкретизувати ці теоретичні положення та виявити реальні механізми формування мовної стійкості. Дослідження базується на узагальненні практик участі студентів, викладачів і науковців у міжнародних освітніх програмах, онлайн-курсах і дослідницьких проектах.

Перший емпіричний кейс стосується участі українських студентів у міжнародних онлайн-курсах і програмах подвійного навчання.

Спостереження показують, що мовна стійкість у цьому середовищі формується через поєднання формального навчання і практичного використання мови. Студенти активно використовують англійську мову як основний інструмент комунікації, але при цьому компенсують недостатність мовних знань за допомогою цифрових перекладацьких сервісів. У результаті формується гібридна мовна компетентність, що поєднує елементи традиційного мовного навчання і цифрової підтримки.

Другий кейс пов'язаний із участю викладачів у міжнародних наукових і освітніх проектах. У цьому середовищі мовна стійкість проявляється як здатність адаптувати академічний дискурс до міжнародних стандартів. Викладачі використовують стратегії спрощення мовлення, стандартизації термінології та активного запозичення англійських наукових конструкцій. Водночас важливу роль відіграє досвід попередньої участі в міжнародних проектах, який суттєво підвищує рівень мовної впевненості<sup>29</sup>.

Третій кейс стосується дослідницьких мереж, у яких українські науковці беруть участь як повноцінні партнери. Тут мовна стійкість набуває колективного характеру, оскільки ефективність комунікації залежить не лише від окремих учасників, але й від організації взаємодії в групі. Спостерігається формування спільних комунікативних практик, які включають використання спрощеної англійської, чітку структуру повідомлень та активне застосування візуальних засобів комунікації].

Четвертий кейс пов'язаний із феноменом «подвійної освітньої присутності», коли студенти одночасно залучені до українських і закордонних освітніх програм. У цьому випадку мовна стійкість

---

<sup>29</sup> QS. Global student mobility report. London: QS, 2023. Times Higher Education. University responses to Ukraine war. London: THE, 2023. Teichler U. Internationalisation trends in higher education. *Journal of Studies in International Education*. 2017. Vol. 21, No. 2. P. 179–200.

формується як здатність швидко перемикатися між різними мовними і дискурсивними контекстами. Це сприяє розвитку високого рівня когнітивної гнучкості, але водночас створює додаткове навантаження в умовах цифрово-опосередкованого навчання.

Аналіз цих кейсів дозволяє виділити кілька ключових механізмів формування мовної стійкості.

По-перше, це постійна практика використання мови в реальних комунікативних ситуаціях. По-друге, інтеграція цифрових інструментів у процес комунікації. По-третє, формування міжкультурної компетентності через взаємодію з представниками інших культур. По-четверте, підтримка з боку освітніх інституцій, яка створює сприятливі умови для розвитку цих навичок.

Водночас емпіричні дані вказують і на наявність певних обмежень. Серед них – залежність від цифрових інструментів, нерівний доступ до мовних ресурсів, а також психологічні бар'єри, пов'язані з невпевненістю у власних мовних здібностях. Ці фактори можуть знижувати ефективність комунікації навіть за наявності формальних мовних знань.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мовна стійкість у структурі міжнародної мережевої взаємодії є складною інтегративною характеристикою, яка формується в процесі постійної адаптації до багатомовного і мультикультурного середовища. Український досвід демонструє, що її розвиток можливий навіть у кризових умовах за умови поєднання індивідуальних зусиль, інституційної підтримки та ефективного використання цифрових технологій. Це дозволяє розглядати мовну стійкість як ключовий ресурс інтеграції у глобальний освітній і науковий простір та як важливий компонент освітньої резиліентності.

#### **4. Стратегії подолання лінгвістичних бар'єрів у міжнародній мережевій взаємодії: теоретичні моделі та емпіричні практики**

Подолання лінгвістичних бар'єрів у міжнародній мережевій взаємодії є не одноразовим актом, а складним багаторівневим процесом, що включає системну інтеграцію мовних, когнітивних, соціокультурних та технологічних ресурсів. У сучасному цифровому середовищі ці стратегії набувають гібридного характеру, поєднуючи традиційні підходи до мовного навчання з інноваційними формами комунікації, що опосередковуються цифровими платформами.

Теоретично стратегії подолання лінгвістичних бар'єрів доцільно класифікувати за кількома ключовими напрямками: лінгвістичні, цифрово-технологічні, дискурсивні, соціокультурні та інституційні. Кожна з цих груп стратегій виконує специфічну функцію, але лише

їхня інтеграція забезпечує стійкий ефект у реальних умовах міжнародної взаємодії.

Лінгвістичні стратегії залишаються базовими, оскільки вони спрямовані на розвиток безпосередньої мовної компетентності. У цифровому середовищі вони трансформуються, орієнтуючись не стільки на досягнення нормативної правильності, скільки на забезпечення комунікативної ефективності. Це проявляється у тенденції до спрощення мовлення, використання стандартизованих конструкцій та формування так званої «функціональної багатомовності», коли суб'єкт володіє мовою на рівні, достатньому для виконання конкретних комунікативних завдань].

Цифрово-технологічні стратегії пов'язані з активним використанням автоматичних перекладацьких систем, мовних платформ і комунікаційних інструментів. Вони дозволяють значно знизити бар'єр входження у міжнародну комунікацію, але водночас вимагають критичного підходу до отриманої інформації. Ефективність цих стратегій залежить від рівня цифрової грамотності користувача, зокрема здатності оцінювати якість перекладу та коригувати його відповідно до контексту.

Дискурсивні стратегії передбачають адаптацію мовлення до норм і очікувань міжнародної аудиторії. Вони включають зміну стилю комунікації, структурування повідомлень, уникнення культурно специфічних виразів та використання універсальних форм аргументації. У цьому контексті важливим є формування навичок «міждискурсивного перекладу», коли суб'єкт не лише перекладає слова, але й адаптує зміст до іншого культурного середовища.

Соціокультурні стратегії спрямовані на подолання бар'єрів, що виникають унаслідок культурних відмінностей. Вони включають розвиток міжкультурної компетентності, здатності до емпатії та розуміння різних комунікативних норм. У міжнародній мережевій взаємодії ці стратегії набувають особливого значення, оскільки відсутність фізичної присутності посилює ризик непорозумінь.

Інституційні стратегії передбачають створення умов для системного подолання лінгвістичних бар'єрів на рівні організацій. Вони включають впровадження багатомовних освітніх програм, підтримку академічної мобільності, розвиток мовної підготовки та інтеграцію цифрових технологій у навчальний процес<sup>30</sup>.

Емпіричний аналіз українського досвіду дозволяє конкретизувати ці теоретичні положення та виявити реальні практики їх реалізації.

---

<sup>30</sup> Altbach P. G., de Wit H. Postpandemic outlook for higher education: Challenges and opportunities. *International Higher Education*. 2021. No. 105. P. 3–5.

de Wit H., Altbach P. G. Internationalization in higher education: Global trends and recommendations. *Studies in Higher Education*. 2020. Vol. 45, No. 2. P. 288–302.

У межах дослідження можна виділити кілька типових моделей, що демонструють ефективність різних стратегій.

Перший емпіричний блок стосується використання цифрових перекладацьких технологій у навчальному процесі. Українські студенти, які беруть участь у міжнародних онлайн-курсах, активно застосовують автоматичні перекладачі для розуміння навчальних матеріалів і підготовки власних відповідей. Водночас вони не покладаються на ці інструменти повністю, а використовують їх у поєднанні з власними знаннями. Це дозволяє говорити про формування гібридної стратегії, що поєднує цифрову підтримку і розвиток мовної компетентності.

Другий блок пов'язаний із дискурсивною адаптацією у міжнародному академічному середовищі. Викладачі та науковці, які беруть участь у міжнародних проектах, змінюють стиль комунікації, орієнтуючись на більш чітку і структуровану подачу матеріалу. Вони використовують короткі речення, уникають складних синтаксичних конструкцій і надають перевагу стандартним формам наукового викладу. Це значно підвищує зрозумілість їхніх повідомлень для міжнародної аудиторії.

Третій емпіричний кейс стосується формування міжкультурної компетентності в умовах академічної мобільності. Студенти, які навчаються за кордоном, демонструють швидке зростання здатності до ефективної комунікації, навіть якщо їхній початковий рівень мовної підготовки був недостатнім. Це пояснюється інтенсивністю комунікативної практики та необхідністю постійної взаємодії з представниками інших культур.

Четвертий кейс відображає інституційний рівень стратегій. Українські університети, інтегровані у міжнародні освітні мережі, активно впроваджують курси англійської мови, двомовні програми та цифрові платформи для навчання. Це створює системні умови для подолання лінгвістичних бар'єрів і сприяє підвищенню конкурентоспроможності студентів і викладачів.

П'ятий кейс пов'язаний із практиками колективної комунікації в міжнародних дослідницьких групах. Тут формується своєрідна «комунікативна екологія», у межах якої учасники адаптують свої мовні стратегії до загальних правил групи. Це може включати використання спрощеної англійської, активне застосування візуальних матеріалів і чітке структурування інформації.

Аналіз цих кейсів дозволяє зробити кілька узагальнень. По-перше, найбільш ефективними є комбіновані стратегії, що поєднують різні підходи. По-друге, ключову роль відіграє практичний досвід комунікації, який не може бути повністю замінений формальним

навчанням. По-третє, цифрові технології є важливим, але не достатнім інструментом подолання бар'єрів.

Водночас слід враховувати і ризики, пов'язані з реалізацією цих стратегій. Серед них – залежність від цифрових інструментів, можливість спрощення мовлення до рівня, що обмежує глибину комунікації, а також нерівність доступу до ресурсів. Це вимагає розробки збалансованих підходів, які поєднують інноваційні технології з розвитком фундаментальних мовних навичок.

У підсумку, стратегії подолання лінгвістичних бар'єрів у міжнародній мережевій взаємодії мають розглядатися як комплексна система, що функціонує на різних рівнях і вимагає координації між індивідуальними, інституційними та технологічними зусиллями. Український досвід демонструє, що навіть у складних умовах можливо сформувати ефективні моделі комунікації, які забезпечують інтеграцію в глобальний освітній і науковий простір.

## **ВИСНОВКИ**

Проведене дослідження дозволяє сформулювати цілісне уявлення про мовну стійкість як ключовий елемент функціонування міжнародної мережевої взаємодії в умовах цифрової трансформації та глобальних кризових викликів. Аналіз теоретичних підходів і емпіричних практик засвідчує, що традиційне розуміння лінгвістичних бар'єрів як наслідку недостатнього володіння мовою є концептуально обмеженим і не відповідає сучасним умовам цифрової комунікації. У мережевому середовищі ці бар'єри набувають багатовимірного характеру, формуючись на перетині мовних, дискурсивних, культурних, когнітивних і технологічних чинників.

У роботі обґрунтовано, що мовна стійкість виступає не лише індивідуальною характеристикою, але й системною властивістю, яка формується в процесі взаємодії між суб'єктами, інституціями та цифровими інфраструктурами. Вона проявляється як здатність підтримувати ефективну комунікацію в умовах багатомовності, невизначеності та технологічної опосередкованості, забезпечуючи доступ до знання, участь у міжнародних академічних мережах і включеність у глобальні комунікативні процеси.

Розгляд лінгвістичних бар'єрів у цифровому середовищі дозволив виявити їх структурну складність і динамічність. Встановлено, що поряд із традиційними мовними обмеженнями дедалі більшого значення набувають дискурсивні відмінності, культурні розбіжності та алгоритмічні обмеження цифрових систем. Це свідчить про необхідність переходу від вузько лінгвістичного до інтегративного підходу в аналізі комунікації.

Особливу увагу приділено мовній стійкості як компоненту міжнародної мережевої взаємодії, де вона виконує функції забезпечення доступу до інформації, підтримки комунікації та формування соціальних зв'язків. Виявлено, що її ефективність визначається взаємодією індивідуальних ресурсів, інституційної підтримки та технологічних можливостей.

Емпіричний аналіз українського досвіду в умовах війни підтверджує високу адаптивність освітнього та наукового середовища. Практики участі у міжнародних онлайн-програмах, академічній мобільності та дослідницьких мережах демонструють, що подолання лінгвістичних бар'єрів можливе навіть за обмежених ресурсів. Водночас ці практики виявляють тенденцію до формування гібридних моделей комунікації, які поєднують використання англійської мови як глобального інструменту взаємодії з активним застосуванням цифрових перекладацьких технологій.

Аналіз стратегій подолання лінгвістичних бар'єрів показав, що найбільш ефективними є комплексні підходи, які інтегрують лінгвістичні, цифрові, дискурсивні та соціокультурні компоненти. Визначено, що ключову роль відіграє не лише рівень мовної підготовки, але й здатність до адаптації, критичного використання технологій та участі в міжкультурній взаємодії. У цьому контексті цифрові технології виступають як амбівалентний чинник: вони одночасно розширюють можливості комунікації та створюють нові форми залежності і потенційних бар'єрів.

Разом із тим, дослідження виявило низку структурних обмежень, серед яких особливо важливими є цифрова нерівність, асиметрія мовного домінування та ризик редукції мовної компетентності внаслідок надмірного використання автоматичних перекладачів. Ці фактори вимагають розробки збалансованих освітніх і політичних стратегій, спрямованих на підтримку багатомовності та розвитку мовної автономії.

У ширшому теоретичному контексті результати дослідження підтверджують, що мовна стійкість є невід'ємною складовою освітньої та комунікативної резиліентності в умовах глобальних трансформацій. Вона визначає здатність освітніх систем і окремих суб'єктів адаптуватися до змін, зберігати ефективність діяльності та інтегруватися в міжнародний інтелектуальний простір.

Отже, мовна стійкість слід розглядати як стратегічний ресурс розвитку сучасної освіти і науки, що забезпечує подолання лінгвістичних бар'єрів та відкриває можливості для повноцінної участі у глобальній мережевій взаємодії. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вимірювання рівня мовної стійкості, розробку

індикаторів її оцінювання та аналіз довгострокових наслідків цифровізації комунікації для мовної динаміки.

## АНОТАЦІЯ

У статті здійснено комплексний теоретико-емпіричний аналіз феномену мовної стійкості в умовах міжнародної мережевої взаємодії. Обґрунтовано, що цифровізація комунікаційних процесів трансформує традиційні уявлення про мовні бар'єри, переводячи їх із площини лінгвістичної обмеженості у сферу соціокультурної, когнітивної та технологічної взаємодії.

Метою дослідження є виявлення механізмів формування мовної стійкості як здатності суб'єкта ефективно функціонувати в умовах багатомовного цифрового середовища, а також аналіз стратегій подолання лінгвістичних бар'єрів у міжнародній комунікації.

Методологічну основу становлять міждисциплінарний підхід, що поєднує елементи соціолінгвістики, теорії комунікації, цифрової гуманітаристики та освітніх студій, а також аналіз кейсів українського освітнього та академічного середовища в умовах війни.

Доведено, що мовна стійкість формується на перетині цифрової культури, академічної мобільності та мережевих практик взаємодії. Особливу увагу приділено емпіричним практикам подолання мовних бар'єрів у середовищі міжнародних освітніх програм, онлайн-курсів та транснаціональних дослідницьких мереж.

Зроблено висновок про те, що мовна стійкість виступає ключовим чинником інтеграції в глобальний освітній простір та складовою освітньої резиліентності в умовах кризи.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Castells M. The rise of the network society. 2nd ed. Oxford : Wiley-Blackwell, 2010. 597 p.
2. Selwyn N. Education and technology: Key issues and debates. London : Bloomsbury Academic, 2016. 232 p.
3. Marginson S. Higher education and the common good. Melbourne : Melbourne University Publishing, 2016. 374 p.
4. Altbach P. G., de Wit H. Postpandemic outlook for higher education: Challenges and opportunities. *International Higher Education*. 2021. No. 105. P. 3–5.
5. de Wit H., Altbach P. G. Internationalization in higher education: Global trends and recommendations. *Studies in Higher Education*. 2020. Vol. 45, No. 2. P. 288–302.

6. Knight J. Student mobility and internationalization: Trends and tribulations. *Research in Comparative and International Education*. 2012. Vol. 7, No. 1. P. 20–33.
7. Teichler U. Internationalisation trends in higher education. *Journal of Studies in International Education*. 2017. Vol. 21, No. 2. P. 179–200.
8. Brooks R., Waters J. Student mobilities. London : Palgrave Macmillan, 2011. 224 p.
9. Redecker C. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. 95 p.
10. European Commission. Digital education action plan (2021–2027). Brussels : European Commission, 2021. 28 p.
11. European Commission. Erasmus+ annual report. Brussels : European Commission, 2023. 200 p.
12. OECD. Education at a glance 2024: OECD indicators. Paris : OECD Publishing, 2024. 500 p.
13. UNESCO. Education in emergencies: Global status report. Paris : UNESCO Publishing, 2023. 120 p.
14. World Bank. Remote learning during COVID-19: Lessons for today. Washington, DC: World Bank, 2023. 98 p.
15. United Nations. Policy brief: Education during COVID-19 and beyond. New York : United Nations, 2022. 26 p.
16. World Economic Forum. The future of jobs report 2023. Geneva : WEF, 2023. 163 p.
17. Hodges C. et al. The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. 2020.
18. Bozkurt A. et al. A global outlook to the interruption of education due to COVID-19. *Asian Journal of Distance Education*. 2020. Vol. 15, No. 1.
19. Dhawan S. Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems*. 2020. Vol. 49, No. 1. P. 5–22.
20. Means B., Neisler J. Teaching and learning in the time of COVID. *Educational Researcher*. 2021. Vol. 50, No. 1.
21. Bond M. Schools and emergency remote education during pandemic. *Educational Technology Research and Development*. 2021. Vol. 69.
22. Daniel S. J. Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*. 2020. Vol. 49.
23. Zawacki-Richter O. et al. Systematic review of research on online learning. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*. 2020. Vol. 21, No. 2.

24. Holmes E. A. et al. Multidisciplinary research priorities for COVID-19. *The Lancet Psychiatry*. 2020. Vol. 7, No. 6.
25. Aucejo E. et al. The impact of COVID-19 on student experiences. *Journal of Public Economics*. 2020. Vol. 191.
26. Cai Y., Hall C. Towards a unified model of international student mobility. *Higher Education Policy*. 2016. Vol. 29.
27. Veletsianos G. *Learning online: The student experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2020. 256 p.
28. Ministry of Education and Science of Ukraine. Annual report on education and science. Kyiv : MESU, 2023. 150 p.
29. UNHCR. Education of displaced populations. Geneva : UNHCR, 2023.
30. ICEF Monitor. Ukrainian student mobility trends. 2023.
31. QS. Global student mobility report. London : QS, 2023.
32. Times Higher Education. University responses to Ukraine war. London: THE, 2023.
33. European University Association. *Universities without walls*. Brussels: EUA, 2022.
34. Crystal D. *English as a global language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 212 p.
35. Baker W. *Culture and identity through English as a lingua franca*. Berlin : De Gruyter, 2015. 278 p.

#### **Information about the authors:**

**Horokhova Iryna Volodymyrivna,**

PhD, Associate Professor  
 Department of the Germanic Languages  
 and Intercultural Communication  
 Foreign Philology Faculty  
 Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University  
<https://orcid.org/0000-0002-8652-4838>

**Horokhov Serhii Viktorovych,**

PhD, Associate Professor  
 Department of Social Philosophy, Philosophy of Education  
 and Educational Policy  
 Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University  
<https://orcid.org/0000-0003-1772-5588>